

Lausunto

Vanhusneuvoston lausunto ikääntyneiden palveluketjujen kehittämistä koskevasta raportista

Pirkanmaan hyvinvointialueen selvitystyön tavoitteena on kehittää ikääntyneiden asiakkaiden ja potilaiden palveluketjuja saumattoman ja oikea aikaisen palvelun tarjoamiseksi. Vanhusneuvosto kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä raportista, joka esittelee aihetta laajasti ja perusteellisesti eri näkökulmista, perustuen IKI2035-kehittämisohjelmaan vuodelta 2023. Selvitystyön tarkoituksena on kartoittaa nykytilanteen haasteet ja etsiä niihin ratkaisuja, joilla varmistetaan oikea-aikaisten ja laadukkaiden palveluiden toiminta ja rakenne sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

Pirhan vanhusneuvosto sai raportin luettavakseen torstaina 29.1.2026 iltapäivällä. Laajan raportin lukemiseen ja kommentointiin ennen kokousta 3.2. jäi käytännössä kaksi arkipäivää. Lausunnon määräaika on 6.2.2026. Jatkossa vanhusneuvosto edellyttää pidempää lukemis- ja lausuntoaikaa. Edustamme sitä väestöä, jota raportin sisältö koskee. Siksi vanhusneuvoston lausunnolla pitäisi olla tavanomaistakin korkeampi painoarvo ja vaikuttavuus. Vanhusneuvoston lausunnon merkitystä väheksytään riittämättömällä käsittelyajalla.

1. Huomioita raportista

Vanhusneuvosto huomauttaa, että olisi asianmukaista puhua ikääntyneistä ihmisistä otsikossa.

Raportissa esitettyjen ja työryhmässä todettujen tilastotietojen epätarkkuus vaikeuttaa nykytilanteen kokonaisvaltaista arviointia. Kattavia tilastotietoja nykyisistä eri palveluketjuista ja toiminnoista ei ole tällä hetkellä saatavilla. Eri tietolähteistä kerätyn tiedon integrointi yhtenäiseksi ja luotettavaksi dataksi on todettu haastavaksi. Tämä vaikuttaa tilastojen tarkkuuteen ja todennäköisesti myös kehittämisraportin kokonaiskuvan muodostamiseen.

Peittävyys kertoo, kuinka moni saa palvelua, mutta ei kerro, kuinka moni sitä tarvitsee, saako asiakas palvelun oikea-aikaisesti tai onko palvelu vaikuttavaa toimintakyvyn näkökulmasta. Erittäin tärkeä on saada tietää myös palvelun tarvitsijat ja myös se, missä he asuvat, jotta osataan suunnitella palvelu alueellisestikin tarpeen mukaan.

Palveluverkkoselvityksessä (aluehallitus 25.3.2024 § 96) on todettu, että Pirkanmaalla kapasiteettia ympärivuorokautisessa palveluasumisessa on sinänsä riittävästi, mutta alueellisesti kapasiteetti ei kohdennu tasaisesti. Pulaa paikoista on erityisesti Tampereen kaupunkiseudulla. Tarvitaan kartta koko Pirhan alueella olevista yhteisöllisistä ja ympärivuorokautisista palveluasumispaikoista, jotta nähdään paikkojen sijainti alueella. Nyt monella on käsitys, että tarve on suurempi haja-asutusalueella.

Digitalisaatio nähdään keskeisenä ratkaisuna palvelujen saavutettavuuden ja tehokkuuden parantamisessa. **Ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta tarkasteltuna digitalisaatioon sisältyy kuitenkin riski eriarvoisuuden lisääntymisestä.** Digipalvelujen kehittäminen ilman rinnakkaisia, ei digitaalisia vaihtoehtoja voi heikentää haavoittuvassa asemassa olevien ikääntyneiden ihmisten palveluihin pääsyä.

Raportissa huomiomme kiinnittyi kaatumistapaturmiin, myös sairaalahoidossa. Kaatumisen ennalta ehkäisyyn tulee panostaa.

Ehdotetut toimet on jaettu kolmeen ryhmään kustannusvaikutuksen perusteella, vähäinen, kohtalainen ja suuri. Tämä antaa olettaa, että kaikki esitetyt toimet lisäävät kustannuksia. Vanhusneuvosto esittää, että raporttiin lisätään ainakin kustannusvaikutuslajiksi alentava, sekä mahdollisesti myös kustannusneutraali. Raportissa (s.29) todetaan, että koko Pirhan tasolla nyt ehdotetut toimet tuottavat todennäköisesti kustannussäästöjä.

Haastatteluissa olisi pitänyt kuulla myös asiakkaita ja suoraa asiakastyötä tekeviä. Silmiinpistävää on, että raportin työryhmä koostui ainoastaan Pirhan viranhaltijoista. **Olisi ollut hyödyllistä, jos mukana olisi ollut myös päättäjiä, operatiivista työtä tekeviä sekä ikääntyneiden asiantuntijoita, jotta näkökulmat ja käytännön kokemukset olisivat jo raportin laatimisvaiheessa paremmin edustettuina. Arjessa ratkaistaan usein toiminnallisia ongelmia, jotka eivät tule näkyväksi tilastossa tai johtotasolla.**

2. Ehdotetut toimet ja toimintasuunnitelma

Palveluketjujen kehittämisessä korostetaan asiakaslähtöisyyttä, ihminen ensin, mutta käytännössä ketjut rakentuvat usein organisaatiolähtöisesti. Ikääntyneen ihmisen näkökulmasta palvelujärjestelmä näyttäytyy monimutkaisena ja vaikeasti hahmotettavana. Palveluketjujen kehittäminen edellyttäisi siirtymistä palveluiden yhteensovittamisesta aidosti koordinoituun asiakaspolkuajatteluun.

2.1 Ennaltaehkäisevät palvelut

Vanhusneuvosto pitää ennaltaehkäiseviä palveluja keskeisenä keinona vähentää raskaampien palvelujen tarvetta ja ehkäistä palveluketjujen ruuhkautumista.

Edellytämme, että

- ennalta ehkäiseville palveluille asetetaan selkeät tavoitteet ja seurantamahdollisuus tavoitteiden toteutumisesta (esim. toimintakyvyn säilyminen, vs. tarve muiden palvelujen osalta)
- palvelujen kohdentamisessa hyödynnetään entistä enemmän tietoa ikäihmisten toimintakyvystä ja alueellisesta palvelutarpeesta (kuntayhteistyön lisääntyminen)
- matalan kynnyksen neuvonta-, ohjaus- ja hyvinvointipalvelut ovat aidosti saavutettavissa myös niille ikäihmisille, jotka eivät vielä ole säännöllisten palvelujen käyttäjiä.

2.2 Kotona asumista tukevat palvelut

Raportissa ehdotetaan, että kotihoidon asiakkuuksien perusteet pidetään ennallaan. Kotihoidon ensisijaisuus on lähtökohta ikääntyvälle palvelupolitiikassa. Voimme todeta, että tämä linjaus ei aina perustu yksilölliseen toimintakyvyn ja palvelun arvioon, vaan järjestelmän kustannustehokkuustavoitteisiin. Ovatko RAI -arvioinnit liian tiukat palvelun piiriin

pääsemiseksi? RAI-arvo pelkästään ei kerro palvelujen tarvetta, sanallinen arvio tulee liittää arviointiin mukaan. Kotihoidossa on paljon huonokuntoisia ikääntyneitä ihmisiä ja heitä hoitaa yhtä ikääntynyt omaishoitaja. Seurauksena voi olla, että palvelujen riittämättömyys, omaisten kuormittuminen ja epäsuorat kustannukset muissa palvelujärjestelmän osissa kasvavat. Omaishoitajien jaksamiseksi ja kodin ulkopuolisten asioiden hoitamisen mahdollistamiseksi tulee olla saatavilla kotiin sijainen/hoitoapua osaksi päivää. **Säännöllinen kotihoito muodostaa suurimman osan palveluista, ja sen peittävyys on hieman alle maan keskitason. Kotihoitoon on varattava riittävät resurssit, jotta ikääntyneille ihmisille voidaan taata riittävä tuki kotona asumiseen.**

Pitää käytännössä mahdollistaa myös yhden ja muutaman hoitajan yritysten toimintaedellytykset. Ne tuovat joustavuutta järjestelmään.

Kotona asumista tukevia palveluita, kuten turvapalvelu, tulee myöntää tarpeen mukaan myös muille kuin säännöllisen kotihoidon asiakkaille. Tämä vähentäisi tai siirtäisi raskaampien palveluiden tarvetta.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että on perustuslain vastaista, että ikääntyneet ihmiset jäävät toistuvasti riittävien kotihoidon palveluiden ulkopuolelle. Riittävät kotihoidon palvelut vähentävät iäkkäillä muiden palveluiden tarvetta. Oikea-aikaisen kotihoidon avulla ennaltaehkäistään ikääntyneiden terveyden ja toimintakyvyn heikkenemistä ja tuetaan kotona pärjäämistä. (Vanhusasiavaltuutettu: Ratkaisuja toimivaan ikäpolitiikkaan 1/2026)

2.3 Yhteisöllinen ja ympärivuorokautinen asuminen

Mielestämme on käsittämätöntä, että satoja ikääntyneitä ihmisiä, monesti myös muistisairaita, hoidetaan perusterveydenhuollon vuodeosastoilla ja erikoissairaanhoidon osastoilla. Syystä, että ei ole tarjolla jatkohoitoapaikkoja. Toteamme, että tämä on inhimillinen yksilöllinen katastrofi. **Jokaisella ikääntyneellä ihmisellä tulee olla turvallinen ja luotettava sekä laadukas koti myös sen jälkeen, kun hän on joutunut lähtemään pois kotihoidon tutusta ympäristöstä.** Raportissa tuodaan esiin tarve ympärivuorokautisen palveluasumisen määrän ja peittävyys lisäämisestä, joka odottaa päätöstä riittävistä resursseista.

Ikäihmisten ympärivuorokautisen palveluasumisen määrää ja peittävyttä pitää lisätä ja siitä tulee tehdä päätös sekä osoittaa toteutukselle riittävät resurssit. Tämä on keskeistä palveluketjujen purkamisessa ja varautumisessa myös ikäihmisten määrän kasvuun.

Tavoitteena on lisätä perhehoitoa. Vuonna 2024 pitkäaikaisessa perhehoidossa oli 15 iäkästä asiakasta koko Pirhan alueella. Perhehoidon kaikkia muotoja tulee lisätä suunnitelmallisesti tiedotuksen ja koulutuksen avulla.

2.4 Sairaala ja päivystys

Sairaalaosastoilta oikean yhteystiedon saaminen on koettu hankalaksi, ja varsinkin juuri ennen viikonloppuja kotiutuminen saattaa siirtyä alkuvuokseen palveluiden järjestämisen vaikeuksien vuoksi. Tästä ei ole tilastotietoa käytössä, vaan arvio perustuu saatuun palautteeseen. Joskus kotiutumisesta voi estää pienet asiat, kuten se, että kotiin ei saada ruokaa. **Kotiutuksen ja kotihoidon yhteistyön tulee olla saumatonta.**

Tarvittavia pieniä läheisten tekemiä kodin muutostöitä tai apuvälineitä voidaan joutua odottamaan. Pirha myöntää tällä hetkellä vain vammaispalvelulain mukaisia kodin muutostöitä. **Kotiuttamisen prosessin on lähdettävä realistisesti ikäihmisen hyvinvoinnista**

huolehtimisen perusteelta. Samoin kotiin tehtäviä muutostöitä on tehtävä ikäihmisen tarpeen mukaan ja mieluiten ennakoivasti ennen kotiuttamista.

2.5 Kuntoutus

Kuntoutuksen palveluketjuja tulee tehdä selkeämmiksi yksilölähtökohtaisesti. **Kuntoutuksen tulee kulkea läpileikkaavasti ikääntyvän ihmisen arjessa koko palvelupolun ajan.**

Neuvosto pitää tärkeänä Iki2035-ohjelman toimenä lyhytaikaisen hoidon paikkojen lisäämistä ja samalla jaksojen aikaisen kuntoutuksen tehostamista. Tällä pystytään parantamaan asiakkaiden toimintakykyä ja elämänlaatua sekä kotona selviämistä. Lyhytaikaisen kotikuntoutuksen järjestäminen kotiutuksen jälkeen estää päivystykseen hakeutumisen kierrettä.

2.6 Organisaatio

Raportissa on todettu jatkotyöskentelyn kannalta tarpeelliset työ- ja projektiryhmät. Kehittämisen tulee lähteä asiakkaasta ja asiakastyötä tekevistä, osaavista työntekijöistä. Palveluketjujen toimivuus on riippuvainen henkilöstön osaamisesta ja työolosuhteista. Mielestämme henkilöstöpula, työn kuormittavuus ja riittämätön tuki moniammatilliseen yhteistyöhön heikentävät kehittämistoimien vaikuttavuutta. Rakenteellinen tuki jää usein strategisten tavoitteiden varjoon.

3. Lopuksi

On erittäin hyvä, että palveluketjujen toimimattomuutta on selvitetty. Se, että ikäihmiset eivät saa apua oikea-aikaisesti, joutuvat odottamaan kotihoiva-, kuntoutus- tai asumispalveluja on inhimillisesti kallista. Raportti tuo esille myös sen, että varsinkin sairaalapaikoilla asumispalvelun odottaminen on myös taloudellisesti kallista.

Raportti tarjoaa laajan tilannekatsauksen Pirkanmaan iäkkäästä väestöstä ja heidän palveluketjuistaan. Ketjujen kehittämiseksi on raportissa runsaasti ehdotuksia. Lisäksi raportti sisältää vertailua eri hyvinvointialueiden kesken. Raportin yksi pääviesti on, että muun palveluntarpeen ennalta ehkäisemiseksi on kiinnitettävä huomiota erityisesti kuntoutumista edistäviin ja kotiin annettaviin palveluihin. Tämän lisäksi esille nostetaan muun muassa toimintatapojen kehittäminen, prosessien ja ohjeistuksen noudattaminen, riittävä viestintä, palveluasumisen riittävä resursointi sekä tietojärjestelmien yhteen toimimattomuus.

Raportin toimenpide-ehdotuksissa on monta nopeasti toimeen pantavaa sekä monta pitkällä aikataululla toteutettavaa. KI2035 ohjelmaa tulee tarkistaa raportin suositusten mukaisesti. Ympäri vuorokaitisen asumispalvelun mitoitus tulee muuttaa raportissa todetun mukaiseksi ja muutokselle tulee varata määräraha.

Palveluketjujen kehittämistä ohjaavat mittarit painottuvat usein tuotoksiin ja kustannuksiin. Vaikuttavuuden arviointi toimintakyvyn, elämänlaadun ja osallisuuden näkökulmasta jää toissijaiseksi. Tämä kaventaa kehittämistyön tietopohjaa ja voi ohjata päätöksentekoa lyhytnäköisesti. **Ikääntyvien määrän kasvu on tosiasia ja palvelujen tarpeeseen ei voida vastata vain säästämällä. Resursseja tullaan tarvitsemaan kotona asumisen tukemiseen, asumispalveluihin ja sairaanhoitoon.**

Projektia ohjaamaan ehdotettu työryhmä on edustava. Vanhusneuvostoa tulee myös osallistaa palveluja kehitettäessä esim. työpajoissa tai työryhmien jäseninä. Vanhusneuvosto odottaa saavansa esittelyn kehittämisen edistymisestä säännöllisesti.

Tampereella 3.2.2026

Pirkanmaan hyvinvointialueen vanhusneuvosto